

## BIJEENKOMST

op woensdag 25 januari 1967 te 's-Gravenhage  
Voordracht gehouden voor de Koninklijke Vereniging ter  
beoefening van de Krijgswetenschap

door

D. J. VON BALLUSECK

ambassadeur b.d.

Staflid voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken  
bij het Defensie Studie Centrum

over

POLITIEK-STRATEGISCHE ASPECTEN VAN HET  
OOST-WEST PROBLEEM

Voorzitter: Z.E. Luitenant-Generaal b.d. J. H. COUZY

Tijdens deze bijeenkomst heette de Voorzitter alle aanwezigen van harte welkom, in het bijzonder de ere-leden Lnt-Generaal Calmeyer en Gen. Majoor de Wolf.

Vervolgens werd de spreker voor deze avond geïntroduceerd.

Generaal Couzy sprak zijn verontschuldigen uit over het late aanvangstijdstip, een en ander in verband met het technisch falen van de tape-recorder.

Tijdens de vorige bijeenkomst gehouden op 15 december 1966 kon de penningmeester nog geen decharge worden verleend, daar de kascommissie met haar controle over het financiële verslag niet klaar was gekomen.

Nu dit tot aller tevredenheid geschied was kan aan de penningmeester decharge gegeven worden. Zowel de penningmeester als de kascommissie, bestaande uit Kolonel Bijl, Lnt-Kolonel KLu Muller en Majoor Booster, werden hartelijk dank gezegd voor hun gewaardeerde medewerking.

Hierna werd het woord gegeven aan de heer D. J. von Balluseck.

POLITIEK-STRATEGISCHE ASPECTEN VAN HET  
OOST-WEST PROBLEEM

Politieke ontspanning tussen de ideologisch gescheiden groeperingen aan weerskanten van het IJzeren Gordijn is sedert de laatste jaren een veel gehanteerd begrip geworden, vooral langs het raakvlak van de grote politiek-militaire bondgenootschappen, de Navo en het Warschau Pact en hun respectievelijke machtigste aanvoerders: de Ver. Staten en de Soviet Unie. Daar waar de geïntegreerde strijdmachten der partijen vlak tegenover elkaar lagen, leverde het onmiddellijke botsingsgevaar over een breed front de grootste dreiging op. Het ligt voor de hand dat, toen de bewapeningswedloop in de nucleaire sector tot een „balans der verschrikkingen" leidde, hier de eerste pogingen zouden worden ondernomen, bij gebleken onmogelijkheid van gewelddadige wilsoplegging, andere middelen te zoeken om tot bepaalde vormen van vergelijk te geraken.

Vergelijk wil zeggen elkanders posities althans tot op zekere hoogte te willen eerbiedigen. In het Westen zijn oude opvattingen over een „bevrijding” van Oost Europa of over een „roll back” van het communisme uit de praktische politiek verdwenen, en vervangen door een streven naar „containment”, hetgeen dus betekent dat men bereid is met het communisme, daar waar het nu eenmaal de staatsmacht heeft overgenomen, in vrede en genormaliseerd te leven. Zelfs ten aanzien van de z.g. „gespleten landen” zoals Duitsland, Korea en Vietnam, wordt van westerse kant eventuele hereniging verbonden met vrije zelfbeschikking met vreedzame middelen. Anderzijds heeft het communistische blok (met uitzondering dan vermoedelijk van China) de gedachte van de „vreedzame samenleving” met staten met niet-communistische stelsels als een nieuwe (of hernieuwde) richtlijn naar voren geschoven, zij het met uitzonderingsbepalingen waarop wij nader terugkomen. Geen der partijen heeft haar levensbeginselen opgegeven, maar beide lijken meer dan vroeger bereid om bij de toepassing ervan zoveel gematigheid te betrachten als nodig is om samenwerking mogelijk te maken op bepaalde gebieden die voor beiden nuttig kunnen zijn. Fortiter in re, suaviter in modo.

In andere sectoren van de wereld is de oost west spanning sedert 1945 minder geconcentreerd aanwezig geweest dan langs het IJzeren Gordijn. Er liggen wel is waar wrijvingsvlakken en brandhaarden genoeg, maar zij waren of zijn van beperkter omvang. De risico's voor overslaan van de vlammen tot een wereldbrand zijn er minder groot of direct dan langs de raaklijnen in Europa. Zij bieden als nog meer ruimte voor manoeuvrering, en de behoefte aan ontspanning bij de twee super mogendheden die ook daar haar belangen, verbintenissen of invloedssferen hebben, lijkt er dan ook iets minder evident. Toch zal een werkelijke ontspanning in de oost west verhouding niet van wezenlijke aard kunnen zijn wanneer zij tot het IJzeren Gordijn beperkt blijft. Wanneer machtsevenwicht (en nu gezien in ruimere zin dan alleen op nucleair gebied) de basis voor ontspanningspogingen heeft gelegd, dan kan het de partijen niet onverschillig laten hoe zij haar wederzijdse invloedssferen buiten Europa of Atlantica ophouden. Vooral in de politiek grotendeels zwevende derde wereld gaat het aftasten van zwakke of beïnvloedbare plekken en het pogen om elkander er te blokkeren of vliegen af te vangen, dan ook ijverig voort. Wie over ontspanning nadenkt mag deze factor niet uit het oog verliezen.

Ook andere dan nucleaire factoren (de „balans der verschrikkingen”) hebben ertoe bijgedragen een grotere ontvankelijkheid voor ontspanning te bevorderen. Achter de militaire fronten heeft het normale leven in vredestoestand (zij het een „koude vrede”) zijn rechten hernomen, met strevingen naar economische herbouw, welvaart, technologische en wetenschappelijke ontwikkeling, culturele activiteit, m.a.w. levens-manifestaties die niet, of althans niet volledig, in ideologische keurslijven kunnen worden gevangen, en die onderlinge contacten behoeven over politieke en staatkundige grenzen heen. In dit mildere klimaat is de groepsdiscipline aan weerszijden van de scheidslijn verslapt en het verlangen naar „bruggebouw” dienovereenkomstig toegenomen. Voor het westen, dat als gevolg van zijn gehechtheid aan staatkundige en burgerlijke vrijheden, gewend is om in verscheidenheid van stelsels te leven, en anders-denkenenden te eerbiedigen of althans te dulden, was dit waarschijnlijk gemakkelijker en natuurlijker dan voor de communistische leiders van het verabsoluteerde eenheids-Marxisme in

het Soviet blok. Maar daar hebben teleurstellingen tot twijfel, en heeft twijfel tot bepaalde zelfherzieningen en verzachtingen geleid. De oude garde van orthodoxe Marxisten-Leninisten sterft uit. Jongere generaties nemen over. Hun heilig vuur is niet meer hetzelfde als dat van de baanbrekers die de barricaden van 1917 hebben gekend. Zij, de jongeren, ondervinden de materiele resultaten waarvoor hun vaders vochten en ijverden, als vanzelfsprekende waarden. Bovendien heeft de de-stalinisatie openlijk aangetoond dat ook het communisme en zijn leerstellige Partij en partij-leider (Stalin) ernstige fouten kan maken, en dat ook de grote de-stalinisator, Chroestjov, niet onfeilbaar was. Een nieuwe academisch gevormde elite die ondanks indoctrinatie met wetenschappelijk denken in aanraking is gekomen, is minder geneigd de partij-leer lijdelijk en oncritisch te aanvaarden en wordt daarin aangemoedigd door een wereldwijde technologische ontwikkeling die over staats- en ideologische grenzen heenreikt. Marxistisch-Leninistische voorspellingen zijn in menig opzicht niet (of althans nog niet) uitgekomen. De wereld-revolutie die in navolging van de Russische revolutie zou uitbreken, laat op zich wachten in landen waar zij niet zoals in Oost Europa of China door Rode Legers kon worden opgelegd. Het „kapitalistische westen“, verre van te zijn ineengestort, heeft nieuwe welvaartstoppen bereikt, zelfs na het verlies van zijn koloniale „wingewesten“. De totale Russische plan-economie is er na vijftig jaar nog altijd niet in geslaagd de kapitalistische Amerikaanse economie in per capita productie en levensstandaard in te halen of te overtreffen. De Soviet handel heeft nog altijd voor ongeveer 30% van zijn totaal kopers en leveranciers uit de niet-communistische wereld nodig. De opbouw van interne welvaart wordt geremd door de stijgende lasten van een moderne en nucleaire defensie, en alleen internationale ontspanning kan besparingen op deze zware defensielast verantwoord teweegbrengen.

Dit alles heeft bijgedragen tot een begin van klimaatsverandering en tot een vooralsnog bescheiden en onzekere liberalisatie. In de kringen van cultuur en wetenschap ontstaan non-conformistische stromingen, onder de economen en „managers“ wordt geëxperimenteerd met decentraliserende proebersels en niet onorthodoxe beginselen van rentabiliteit, winstbejag en markt-economie, waarbij kwaliteit en variatie en de verlangens der consumenten steeds zwaarder gewicht krijgen. Er is toeneming van contacten met de niet-communistische wereld, door uitwisseling van culturele, wetenschappelijke of technische delegaties, of van sportgroepen en toeristen. De gespreksgrenzen worden allengs wijder en dit moet op de begripsgrenzen van invloed zijn. Een gelijksoortig proces voltrekt zich in de Oost Europese satellietlanden, die minder gaan denken in termen van communistische solidariteit, en meer in termen van bevrediging van nationale behoeften. Zuidslavië was daarin sedert de breuk met Stalin in 1948 reeds voorgegaan in een richting van nationaal-communisme, met aanspraak op een „eigen weg“, en met dit uit de band gesprongen land hebben de opvolgers van Stalin zich moeten verzoenen. Dit Titoïsme maakt school, al zijn er Oost Europese landen zoals Polen, Tsjecho-Slowakije en natuurlijk Oost Duitsland, die onopgeloste problemen met West Duitsland hebben over gehouden en daarom de bescherming door de Soviet Unie, welke in ruil een grotere mate van gehoorzaamheid inhoudt, nog niet kunnen of willen missen.

In het westen doen zich op bepaalde vlakken vergelijkbare verschijnselen voor. De verhouding tussen West Europa en Amerika, welks globale belangen en ver-

bondenheden niet altijd parallel lopen, of althans niet zo worden aan gevoeld, met die van een ont-koloniseerde en dus minder globaal-geïnteresseerde oude wereld, is moeilijker geworden. De Navo is na de uittreding van Frankrijk uit de militaire integratie en temidden van groeiende wensen naar herziening of „aanpassing” aan nieuwe omstandigheden, waarvan de mogelijkheden van ontspanning deel uitmaken, niet meer van eenzelfde cohesie als bij haar geboorte in 1949. Het Europese integratie-proces heeft belemmeringen ondervonden en in het denken daarover ontstaan verwachtingen van een breder Europa dan dat van de EEG of de EVA. En in de delicate steer van de „Duitse quaestie” neemt Bonn nu, zelf initiatieven om de kloof met Pankow geleidelijk te verkleinen, al is de reactie nog weinig bemoedigend.

Fortiter in re, suaviter in modo. De grote beginselen aan weerskanten zijn niet opgegeven, maar langs de wegen naar de verwezenlijking daarvan zijn in de internationale samenleving van dag tot dag praktische aanpassingen onvermijdelijk gebleken, of zo men wil compromissen, al dan niet als tijdelijk bedoeld. Naar gelang de internationale grote tegenstelling in directe gevaarlijkheid leek te verminderen kwam er weer meer ruimte om aan de opbouw van nationale belangen en nationaal welzijn (waarvoor regeringen nu eenmaal in de eerste plaats verantwoordelijk zijn) te gaan werken. Een figuur als generaal De Gaulle heeft die gedachte van de natie als natuurlijke en primaire eenheid opnieuw verheven in zijn visie op de betrekkelijkheid van bondgenootschappen en supra-nationale constructies. De Engelse premier van een goede eeuw geleden, Palmerston, formuleerde de wisselvalligheid van de internationale politiek nog wat nuchterder: „Wij hebben geen permanente vrienden of vijanden, wij hebben slechts permanente belangen”. En tegenover het bekende dictum van Clausewitz dat de oorlog de voortzetting van de politiek met andere middelen betekent, stond de omgekeerde stelling van Lenin dat de politiek de voortzetting van de oorlog met inzet van andere middelen is. Al deze opvattingen zijn, de een meer, de ander minder, weer herkenbaar in de ontwikkeling der betrekkingen in de wereld van 1967. En men zou daaraan Vondel's verzekering uit de Gijsbrecht kunnen toevoegen: Een krijgsman wint al veel, al wint hij niets dan tijd.

Nood breekt wet. In de eerste wereldoorlog werd om tegen de aanvalsdrijf van het Wilhelmijnische keizerlijke Duitsland „de wereld een veiligheid plaats voor de democratie te maken”, zoals de toenmalige Amerikaanse president Wilson het formuleerde, een bondgenootschap gesmeed tussen de grote westerse democratieën en de tsaristische Russische autocratie. In de jaren tussen de twee wereldoorlogen kwamen tegenover een opkomend fascisme, en later nazisme, bepaalde vormen van samenwerking tot stand tussen het democratische (en kapitalistische) westen en de Sovjet Unie-in-opbouw. Moskou trad zelfs toe tot de door de anti-communistische en toen nog westers gekoloniseerde wereld (zij het zonder Amerika) beheerste Volkenbond. In 1939 dwongen de toen bestaande machtsverhoudingen die in München de slapheid van de westerse grote mogendheden zo jammerlijk demonstreerden, de communistische Russen tot het monsterverbond met Hitler (het Molotov-Ribbentrop Pact), dat twee jaar later werd verwisseld voor de wapenbroederschap tussen het Russische communisme en de westerse democratische landen, wier strijd met het Derde Rijk tot dat ogenblik een „imperialistische oorlog” had geheten. Het non-aggressie verdrag dat de benarde Sovjet Unie nog in 1941 met Hitler's as-genoot Japan had gesloten, om niet op twee fronten tegelijk bedreigd te worden, werd in April 1945

door het Kremlin opgezegd om deel te kunnen hebben aan de finale afrekening met het land van de Rijzende Zon en aan de daaruit volgende politieke en materiële buit. In al deze gevallen waren het machtsverschuivingen die tot gedragsverschuivingen leidden en tot „renversement des alliances”. Het kan wederom gebeuren. Het is in zekeren zin reeds bezig weer te gebeuren.

Communistisch Rusland heeft van den aanvang af geweten hoe het de huik naar de wind moest hangen en hoe het pragmatiek moest bedrijven. Lenin, die in 1917 zijn revolutie moest organiseren met als beginfase een verloren oorlog tegen het keizerlijke Duitsland, die hem noopte het vernederende vredesverdrag van Brest Litovsk te sluiten dat o.a. enorme gebiedsverliezen inhield, zag zich, bij het uitblijven van de wereldrevolutie, genoodzaakt om materiële hulp bij het anti-communistische westen te zoeken. Zijn „Nieuwe Economische Politiek” (NEP) deed bijzonder on-Marxistische concessies aan westerse goederen-leveranciers, credietgevers en technologen. In een later stadium, toen fascistische en nazistische gevaren de kop opstaken, ging van de Moskouse Partij centrale via de Komintern de order uit naar geestverwante communistische partijen in het buitenland om „volksfronten” met progressieve niet-communistische groeperingen te bevorderen, teneinde Russisch-vijandig gezinde ontwikkelingen zoveel mogelijk te belemmeren. Maar wanneer de tweede wereldoorlog in samenwerking met het democratische westen dan eindelijk is gewonnen, en de bekende doorstoot van het Sovjet-machtsbereik tot aan de Elbe heeft opgeleverd, dan verhardt de Russische houding maximaal. Dit zijn de jaren van de hermetische afsluiting van Oost Duitsland, de crises rondom Berlijn, de revolutionaire penetratiepogingen in Griekenland, Turkije en Iran, en de Korea oorlog. Maar het zijn óók de jaren van een voorzichtige compromissenpolitiek in en om China, waar Stalin een communistische concurrent, Mao tse Toeng, geen te grote en snelle successen gunt, en daarom aanvankelijk maar vergeefs probeert aan te sturen op een gematigder coalitie tussen Mao's communisten en Tsiang kai Shek's nationalisten.

Interne spanningen als gevolg van Stalin's schrikbewind, en groeiend ongeduld onder de Russische consumenten in intellectuelen alsook het wordende nucleaire machtsevenwicht tussen de Ver. Staten en de Soviet Unie, hebben een nieuwe zwenking noodzakelijk gemaakt. In 1956, op het 20ste congres van de Russische CP lanceert Chroestjov zijn nieuwe interpretatie van de „vreedzame samenleving” en verloochent hij de in 1953 gestorven dictator als een „pathologisch monster”. De oorlog met kapitalistische staten heet niet langer „onvermijdelijk”. Betrekkingen met niet- of anti-communistische staten kunnen zich voortaan vreedzaam ontwikkelen. Maar de internationale klassenstrijd moet voortgaan en „bevrijdingsoorlogen” (een ruim en willekeurig interpreteerbaar begrip) zullen de steun van de Soviet Unie blijven genieten. Armslag genoeg dus, maar ook genoeg springstof om in de communistische denkwereld een soort van geestelijke aardbeving te veroorzaken. Stalin, de onfeilbare leider van een bezield en alwetende partij heeft kunnen falen. De absolute partij-waarheid is betrekkelijk geworden. De twijfel steekt het hoofd op. Het communisme is in wezen een *relatieve* waarheid geworden. Er is, zij het bescheiden, ruimte gekomen voor non-conformisme. En de voortaan toenemende contacten met de anti-communistische wereld zullen dit proces alleen maar kunnen bevorderen.

De ontwikkeling gaat met vallen en opstaan. Meer kritische vrijheid, maar nu

en dan wordt zij weer afgeremd, zoals een aantal Russische schrijvers aan den lijve hebben ondervonden. Experimenten met economische en bedrijfs-liberalisatie tekenen zich af (Liberanisme), en een toenemende handel met de hoog ontwikkelde „kapitalistische” wereld eist kwaliteitsverhoging en moderne productie-technieken en wetenschappelijke research welke voor oost en west gelijksoortige problemen oproepen die niet langer door orthodox-Marxistische opvattingen kunnen worden begrensd. Na de Cubaanse crisis, die de geloofwaardigheid van de Amerikaanse nucleaire macht voor het Kremlin heeft bevestigd, groeit de behoefte aan een Amerikaans-Russisch „gesprek”, waarvan de „hot line” tussen het Witte Huis en het Kremlin het symbool is, dat nu reeds een vertakking heeft gevonden in de „hot line” tussen Moskou en het Gaullistische Parijs. De opkomst van een extreem en onafhankelijk nationaal-communisme in China werkt een Russisch verlangen naar rugdekking in het westen in de hand. De betrekkelijke voorzichtigheid waarmee de Soviet Unie de Ver. Staten blijven behandelen, ondanks de oorlog in Vietnam waarin de Russische would-be leider van het wereldcommunisme wel partij moest kiezen, ondanks zijn argwaan jegens de Chinese bedoelingen, bevestigt de onzekerheid waarin de Soviet politiek zich onder de huidige omstandigheden bevindt. De middelpuntvliedend, krachten welke zich in het Warschau Pact en in de Comecon openbaren (met als duidelijkste voorbeeld Roemenië dat als eerste op eigen houtje diplomatieke betrekkingen met de Bondsrepubliek aanknoopte, zonder als voorwaarde de erkenning door Bonn van de DDR te stellen) zijn een ander teken aan de wand, evenals de evolutie in het sedert 1948 al eigenwijze Zuidslavië, waar de binnenlandse neiging om het absolute partijgezag te vervangen door een soepeler stelsel van „checks and balances” gestadig sterker wordt.

Zal dit alles, noodgedwongen, de ontspanning kunnen bevorderen. Zal men er veiligheid door ontspanning, welvaart door ontspanning, vrede door ontspanning mee kunnen bereiken, consolideren, verhaasten? En is dit een ernstig bedoelde en blijvend bedoelde ontwikkeling, of, zoals in het verleden zo dikwijls het geval bleek, een tijdelijke tactische manoeuvre, m.a.w. een „reculer pour mieux sauter”? En kan het westen door een verstandige politiek van geleidelijke bruggenbouw dit ontspanningsproces schragen en aanmoedigen?

De geloofsbelijdenis van de communistische super mogendheid, de Soviet Unie, zoals die laatstelijk is neergelegd in het unaniem goedgekeurde rapport van het Centraal Comité van de Soviet Partij, de CPSU, aan het 23ste Partijcongres van Maart/April 1966, nauwelijks één jaar oud, maakt het antwoord op deze vragen niet gemakkelijker. De internationale solidariteit van de nu 88 communistische partijen met „50 miljoen strijders”, gericht op de verwezenlijking van het wereldcommunisme, blijft daarin de leidende opdracht. En de steun welke de Soviet Unie, dat is dus de Russische staat met al zijn machtsmiddelen, bereid is aan die opdracht te geven, blijft onvoorwaardelijk intact. Welke vormen die steun zal aannemen wordt wijselijk niet nader gepreciseerd, maar – en wij citeren – „Onze partij zal ook in de toekomst koersen op gemeenschappelijke acties der communistische partijen van de gehele wereld in de strijd tegen het imperialisme”. Dit houdt tevens in de strijd tegen het kolonialisme, en nu dit grotendeels verdwenen is, tegen het „neo-kolonialisme”, een term die niet nader is uitgewerkt en gemakkelijk dienen kan om alle objecten te dekken waarmee de Soviet Unie haar machtspositie zou willen uitbreiden in de derde wereld, d.w.z. de wereld waar de krachtsblokken nog niet, zoals langs het IJzeren Gordijn, een

remise-positie hebben bereikt die tot „gesprekken" en „bruggenbouw" dwingt. En voor die strijd tegen kolonialisme en het rekbare neo-kolonialisme geldt in het Partijrapport dan deze veelbetekenende toelichting: „De successen van de nationale bevrijdingsbeweging hangen onlosmakelijk samen met de successen van het wereldsocialisme (lees communisme) en van de internationale arbeidersklasse. Het nauwe en onverbreeklijke bondgenootschap van deze grote revolutionaire krachten is waarborg voor de uiteindelijke triomf van de nationale en sociale bevrijding van de volken".

De communistische doelstelling blijft dus primair. De vrije verscheidenheid welke de filosofie van het westen voorop stelt, m.a.w. de westerse politieke tolerantie op basis van wederkerigheid, wordt afgewezen, althans in de leerstellige formuleringen. Zal de *toegepaste* leer in de ingewikkelde praktijk der internationale betrekkingen soepeler zijn en blijven? Alleen de realiteit der ontwikkelingen zal dat kunnen leren. Maar zolang daarover onzekerheid blijft bestaan, zou de vrije wereld onverantwoordelijk handelen wanneer zij haar machtsmiddelen en -organisaties ontijdig en eenzijdig zou verzwakken. Want in het oosten is de ontspanningsbereidheid telkens pas gebleken wanneer het westen beschikte over een aan Soviet zijde als geloofwaardig erkende overmacht of evenwichtige macht. Wie de gespreks- en ontspanningskansen wil handhaven en verbeteren mag zich dus niet in een minderheidsstelling laten manoeuvreren. Westerse solidariteit (hoe moeilijk soms ook, juist door onze verscheidenheid, te handhaven) is dus onontbeerlijk. Nationale onafhankelijkheidsstrevingen zullen moeten bedenken dat in de interafhankelijke wereld van vandaag nationale onafhankelijkheid in werkelijkheid beperkt is tot het vrije kiezen van aanvaardbare afhankelijkheden, en dat juist die afhankelijkheden materieel voor bruggenbouw kunnen opleveren.

Uit het voorgaande kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. Zolang het communisme in de door de Sovjet Unie geleide versie, niet bereid is tevreden te zijn met de verwezenlijking van zijn doelstellingen beperkt tot eigen land, maar blijft streven naar wereldwijde oplegging van de Marxistische-Leninistische leerstellingen en staatkundige systemen, kan de ontspanning tussen Oost en West, maar ook in de Oost-West-confrontatie in de onderontwikkelde „derde wereld", slechts een tijdelijke en opportunistisch karakter dragen, met de verholen bedoeling van „reculer pour mieux sauter", en in de hoop de westerse solidariteit en paraatheid te verzwakken.
2. De tijdelijke „dooi" in de Oost-West betrekkingen is steeds mede het gevolg geweest van erkenning door de Sovjet Unie van westerse (lees Amerikaanse) nucleaire, technische en economische overmacht, of later, van een machts-evenwicht tussen Oost en West.
3. Het is in het belang van het westen om de ontspanning en „bruggenbouw" te bevorderen, omdat deze de wens van de onder communistische leiding staande volken kan aanwakkeren naar een blijvende vreedzame samenleving, die hun veiligheid en welvaart kan helpen vergroten en versnellen, en als gevolg daarvan de communistische interne onvrijheid kan helpen temperen, en het klimaat voor samenleving in verscheidenheid bevorderen. Immers in al die „volken" bestaat de ene machthebbende partij slechts uit een betrekkelijk kleine minderheid.

4. Het Oost-West „gesprek” blijft derhalve nuttig en nodig, mits geen ogenblik worde vergeten dat het mogelijk is geworden omdat en zo lang de Sovjet Unie blijft geloven in de overwichtige of ten minste evenwichtige macht van het westen waarvan de Ver. Staten een onvervangbaar hoofdelement uitmaken.
5. Dit behoeft niet uit te sluiten dat het machtsevenwicht wordt gehandhaafd op lager niveau dan het tegenwoordige door evenredige verlaging van de machtsplafonds aan weerszijden, mits een geloofwaardige „deterant” aan beide kanten blijve bestaan die een greep naar oorlogsgeweld kan voorkomen.

Nadat de Voorzitter de inleider had dank gezegd voor zijn uiteenzetting, werd na de pauze gelegenheid geboden voor het stellen van vragen.

De eerste vraag, gesteld door Generaal-Majoor b.d. Marlet, luidde als volgt:

Mijnheer de Voorzitter, nu U mij als eerste de gelegenheid hebt willen geven om met Inleider van gedachten te wisselen mag ik wel beginnen de heer von Balluseck hulde te brengen voor zijn interessante en boeiende voordracht. Ik ben ervan overtuigd dat stellig de meeste van zijn toehoorders met mij daarin vele gedachten hebben beluisterd die ook bij ons leven, gedachten waarvan hij ons de groei uit de samenhang van de historische feiten opnieuw voor de geest heeft weten te brengen. Dit neemt niet weg dat ik toch gaarne een vraag zou willen opwerpen.

In het begin van Uw voordracht, hebt U een uitspraak van Generaal de Gaulle aangehaald, een uitspraak van misschien vele jaren geleden, volgens welke voor een staat de nationale belangen behoren te primeren en U hebt met die uitspraak een zekere mate van instemming betuigd. Deze instemming is voor mij namelijk een reden temeer om te vragen naar de juiste bedoeling waarmede U in Uw schriftelijke inleiding – zoals die in de convocatie tot ons is gekomen – volgende zin hebt opgenomen. „... Een herlevend nationalisme verzwakt de blokdiscipline in Oost en West, en kan tot een soepeler leiderschap door de super-staten nopen” – tot zover wat mij betreft geheel accoord, maar dan verder – „en zelfs tot een begin van militaire desintegratie voeren, . . . enz.” Nu heb ik mij afgevraagd of U het ontstaan van militaire desintegratie min of meer als een postulaat, een noodzakelijk gevolg van (herlevende) nationalistische tendenzen hebt willen voorstellen, al hoopte ik voor mijzelf ook het tegendeel. Naar mijn mening toch behoeft het nastreven van allerlei nationale doelstellingen het handhaven van militaire alliantie-banden geenszins in de weg te staan. In concreto had het chauvinisme van Charles de Gaulle niet per sé tot zijn handelwijze tegenover de Nato behoeven te leiden, met welk optreden hij de pijler van Nato-kracht in de bruggenbouw tussen Oost en West van President Johnson heeft ondermijnd en zodoende de basis van Westelijke solidariteit ernstig heeft aangetast. Ik zal het zeer op prijs stellen, indien U Uw zienswijze in deze nader zult willen uiteenzetten.

Mijnheer de Voorzitter, ik dank U zeer.

Antwoord van de inleider:

Ik heb de benadrukking van het nationale belang erkend als een realiteit, zonder de nadelen daarvan in het huidige internationale bestel te ontkennen.



Wij hebben te maken met een wederpartij die zich probeert te organiseren op basis van een geestverwante internationale solidariteit. Het kan voor het Westen slechts nadelig zijn daartegenover een in zichzelf verdeeld front te stellen. Hier behoort nationaal belang in engeren zin dus te wijken voor de noodzakelijkheid van westerse samenwerking in een zodanig verband dat het voldoende indruk zal maken op de tegenpartij. De vage en misschien pas in een verre toekomst realiseerbare gedachten van een zelfstandig Europa van de Atlantische Oceaan tot de Oeral, missen parate kracht en betekenis voor de ogenblikkelijke toestand waarin wij leven en waarmede wij te maken hebben. Een Europese toekomst die zich over een breder terrein uitstrekt dan dat van de EEG en de EVA, kan slechts het resultaat zijn van een overeenstemming tussen het Europese Soviet blok en het (Atlantisch gebonden) Westen. Om zulk een overeenstemming te bereiken op voor alle partijen aanvaardbare grondslagen, moet het Westen een onderhandelingspositie bewaren welke niet kan dwingen tot eenzijdige westerse concessies. In zoverre de 'Gaullistische politiek de militaire integratie van de Navo heeft verstoord en de politieke solidariteit van de vrije wereld ontijdig heeft doorbroken, kan ik daarvoor dus bepaald geen waardering opbrengen. Dat generaal De Gaulle op eigen gelegenheid bruggenbouw beproeft, wil ik gaarne erkennen. Wat ik ontken is dat bruggenbouw wezenlijke kans van slagen heeft wanneer de grondslag van globaal machtsevenwicht gaat wankelen. Tot werkelijke ontspanning kan een zichzelf isolerend Frankrijk m.i. niet of althans minder dan anders het geval ware, bijdragen.

De tweede vraag, die in een drietal vragen uiteenviel, werd gesteld door Dr. F. Snapper:

Gaarne zou ik de inleider drie vragen willen stellen.

Mijn eerste vraag betreft de invloed van het Vietnam-conflict op de Oost-West verhouding. Hierbij neem ik aan, dat de Vietcong wel in zekere mate de steun van de bevolking van Zuid-Vietnam moet hebben. Zeer zeker de Vietcong oefent een zware terreur uit, doch indien het overgrote deel van de bevolking het met de regering in Saigon eens zou zijn, zou deze bevolking de Zuid-Vietnamese strijdkrachten en de Amerikaanse troepen een dergelijke steun verlenen, dat het met deze terreur gauw afgelopen zou zijn. En ik zou dit willen toelichten aan de hand van het Congolese voorbeeld, alwaar in 1965 door Chinezen opgeleide guerilla-strijders een ware terreur uitoefenden. Toen echter de bevolking vertrouwen in de regering kreeg was het met deze guerilla spoedig afgelopen, doordat de bevolking de regeringstroepen actief ging steunen. Derhalve zou ik de Heer von Balluseck willen vragen of, gelet op de geringe steun, die de bevolking van Zuid-Vietnam aan de regering geeft, de huidige strijd in Vietnam nog nuttig resultaat voor het Westen kan opleveren. Met andere woorden moeten wij hier toepassen het Amerikaanse spreekwoord: „Quick loss is smallest loss” of geldt ook hier het door U reeds eerder geciteerde: „Een krijgsman wint al veel, al wint hij niets dan tijd”?

Antwoord van de inleider:

De strijd in Vietnam omvat niet slechts het conflict tussen het communistiche Noord Vietnam (met zijn Chinese en Russische begunstigers) en het anti-communistisch geleide Zuid Vietnam (met zijn helpers), maar raakt het vraagstuk van het machtsevenwicht tussen het communisme en het anti-communisme

in heel Zuid Oost Azië en Occanie. De Ver. Staten als bondgenoten van Zuid Vietnam staan niet alleen, al lijkt het soms zo omdat zij veelal wat sterk op de voorgrond komen als woordvoerders in het hortende gesprek met Hanoi of met zijn secundanten uit Peking of Moskou. Maar naast de Amerikanen vechten of helpen in woord of daad o.a. Thailand, Singapore, Malaysie, Zuid Korea, Australie en Nieuw Zeeland, die zich allen in de onmiddellijke nabijheid bevinden van een communistische nabuurschap, beheerst door de Soviet Unie en China, die concurrerend streven naar invloedssferen in deze regio. In hoeverre de regering Ky in Saigon het vertrouwen heeft van Zuid Vietnam is twijfelachtig. Maar even onzeker is of de Vietcong of het Zuid Vietnamese Nationale Bevrijdingsfront puur communistisch gezind zijn dan wel van een politiek veel uiteenlopende geschakeerdheid. Alleen een vrije volksstemming zou het beeld kunnen verduidelijken en Amerika is daartoe meer bereid dan Hanoi. Om een redelijk gesprek hierover mogelijk te maken zou de wederzijdse erkenning van een conventionele militaire remise positie een nuttige bijdrage kunnen zijn. Terugtrekking van Amerika ware een simpele uitlevering van Zuid Vietnam aan Hanoi en zijn helpers, met alle gevolgen daarvan op de naburige landen die dan hun vertrouwen in de bijstandsbelofte van Amerika beschaamd zouden zien, hetgeen ook op het moreel van West Europa noodlottige invloed zou kunnen oefenen. In zoverre Z.O. Azië een factor uitmaakt in het globale machtsevenwicht tussen oost en west, waarvan ook West Europa profiteert, kan mijns inziens het Westen zich niet achter gevoelens van onbehagen distantieën.

De tweede vraag van Dr. Snapper luidde als volgt:

Mijn tweede vraag wordt ingegeven door het uittreden van Frankrijk uit het geïntegreerde Nato-commando. Dit uittreden wordt door de Franse regering verdedigd door er op te wijzen dat de atoomstrijdkrachten niet geïntegreerd zijn in dat commando, terwijl volgens de conceptie van de Franse regering een oorlog in West-Europa altijd een atoom-oorlog zal zijn. Uiteraard hebben ook andere motieven de Franse regering beïnvloed bij het nemen van deze maatregel. Aan de andere kant heeft het Franse optreden bij de Russen zekere reacties gehad, o.a. een meer tegemoetkomende houding tegenover Frankrijk, dat toch nog altijd een West-Europese mogendheid is. Mijn tweede vraag zou ik nu als volgt willen formuleren: Wat is de invloed van de huidige houding van de Franse regering op de Oost-West verhouding?

Antwoord van de inleider:

Het uittreden van Frankrijk uit de militaire integratie van de Navo heeft onzekerheid geschapen. Frankrijk behoudt zich de vrijheid voor om bij een uitgekomen oost west conflict zijn houding afzonderlijk en eerst dan te bepalen. Er is dus geen zekerheid of, wanneer en waar de overige Navo leden kunnen rekenen op de Franse strijdkrachten en de beschikbaarstelling van de faciliteiten in het Franse achterland van het vooruitgeschoven Navo front. De Navo is dus verzwakt, en dit kan de Russen slechts aangenaam zijn. Deze negatieve invloed van Frankrijk is Moskou wel waard geweest om aan generaal De Gaulle bij zijn bezoek aan Moskou bijzonder eerbetoon te bewijzen. Daartegenover staat dat, ook in Russische ogen, het positieve gewicht van Frankrijk niet al te hoog kan worden aangeslagen. In Atlantica, en in de EEG hebben de Fransen zich enigszins geïsoleerd. Het Frans-West Duitse vriendschapsverdrag heeft Bonn er niet

van weerhouden om zijn voornaamste veiligheidsgarantie in Amerika te blijven zien, ondanks meningsverschillen over de financiering van Amerikaanse troepen langs de Elbe of toetreding tot het verdrag voor nucleaire non-proliferatie. Ik ben dus geneigd te geloven dat de negatieve waarde van het Franse optreden het gewicht van zijn positieve wensdromen bij verre overtreft.

De derde vraag van Dr. Snapper luidde als volgt:

Mijn derde en laatste vraag sluit aan bij Uw vijfde stelling, waarin U naast een mogelijke verlaging der machtsplafonds de noodzaak van een geloofwaardige deterrent bepleit. Het verminderen van strijdkrachten in een bondgenootschap brengt altijd het gevaar met zich mee, dat sommige bondgenoten als men eenmaal tot een reductie van de strijdkrachten over gaat, deze te veel reduceren. Volgens mij wordt derhalve het probleem van een redelijke verdeling van de kosten van de strijdkrachten tussen de bondgenoten weer actueel. Hierbij moge ik vermelden, dat ik in 1963 de percentages van het nationaal inkomen door de Nato-landen aan defensie in de periode 1953-1960 besteed, heb afgeleid uit factoren als energie-productie, transport, buitenlandse handel enz. Ik heb dit onderzoek niet gepubliceerd, aangezien ik nog enige verbeteringen had willen toevoegen en tamelijk onverwacht naar een ontwikkelingsland vertrok. Nu ik weer permanent in Nederland terug ben zou ik dit onderzoek weer kunnen opvatten, dat nu de periode 1953-1965 zou kunnen beslaan. Er is echter nog heel wat statistisch werk te verzetten, wil uit dit onderzoek de mogelijkheid voortspuiten, dat men verdeelsleutels zou kunnen opstellen voor de onderlinge verdeling van de defensie lasten van de Nato-partners. Mijn vraag is nu: Heeft een dergelijk-onderzoek zin of laat men zich bij het opstellen van defensie-begrotingen en andere Nato-verplichtingen door heel andere motieven leiden?

Antwoord van de inleider:

Ik meen dat een dergelijke studie zeker zin heeft. Defensielasten betekenen altijd en overal dat voor de opbouw van een nationale gemeenschap onder vredesvoorwaarden minder energie en middelen overblijven. In een periode van zelfs relatieve ontspanning zal de binnenlandse druk om defensielasten te verminderen ten gunste van verhoging van de volkswelvaart in al haar geleidingen toenemen, en dit kan op zijn beurt weer leiden tot een bestending van het streven naar politiek-militaire ontspanning. In Rusland heeft Chroestjov dit ervaren toen zijn consumenten druk begonnen te oefenen om het primaat van de zware industrie (inclusief de bewapeningsindustrie) af te zwakken ten gunste van de voorziening met consumptiegoederen. Men speelt er ook wel eens met de gedachte dat verbeterde nucleaire bewapening bezuinigingen zou kunnen mogelijk maken in de sector der conventionele strijdkrachten. Maar militair gezien, moet ook daarbij steeds het machtsevenwicht met de voornaamste tegenstander in het oog worden gehouden. In 1966 is de Russische defensie-begroting dan ook weer met ongeveer 6% verhoogd, om een werkelijke of vermeende achterstand t.a.v. de Ver. Staten op te heffen of althans beter in te lopen. De vraag rijst evenwel of defensiekosten een juiste maatstaf zijn voor het defensie-potentieel van een land waarbij factoren als beschikbare mankracht, industrieel potentieel, graad van technische ontwikkeling en vele andere elementen een rol spelen. De directe kostenfactor kan echter zeker niet worden verwaarloosd. Bij een eventueel gesprek over ontwapening of over bewapenings-

plafonds, op zoek naar een internationaal machtsevenwicht op lager niveau dan het tegenwoordige, zal zij naast andere maatstaven, niet kunnen ontbreken. Een neven-functie van een kostenberekening zou kunnen zijn om meer duidelijkheid te scheppen in de beantwoording van de verwachtingen der ontwikkelde wereld die hoopt en vraagt dat besparingen op de defensie van de ontwikkelde wereld de kapitalen zullen kunnen vrijmaken die door de arme landen nodig worden geacht om hun ontwikkeling te helpen financieren.

Voorzitter:

Meneer von Balluseck, met uw betoog, een zo goed sluitend betoog, heeft u het mij bijzonder moeilijk gemaakt een slotwoord te spreken, aangezien ik eigenlijk op geen enkel punt iets afwijkends zou kunnen zeggen.

Ik zal me dan ook beperken tot het onderstrepen van een enkel punt dat mij erg heeft getroffen.

Aan het eind zou ik willen uiteenzetten waarom ik het zo belangrijk vind, dat deze voordracht is gehouden.

U heeft onder andere vermeld dat Chroestjov al in 1956 heeft gezegd dat oorlogen niet meer noodzakelijk waren. Later is deze uitspraak door hem (interruptie van de heer von Balluseck „niet noodzakelijk, doch onvermijdelijk”) zelfs nog versterkt door te zeggen dat oorlogen niet meer de oplossing van geschillen kunnen brengen. Daarom is de tijd voorbij dat dit mogelijk was en alleen de enige nog te aanvaarden oorlog zou de zogenaamde bevrijdingsoorlog wezen, waar u ook op heeft gedoeld.

Een dergelijke oorlog zou de steun kunnen en moeten krijgen van alle communistische landen. Nu heeft Rusland natuurlijk altijd al gespeeld op de desintegratie van de Navo en hij is er gelukkig mee dat Frankrijk daar nu als eerste is uitgetreden met de hoop dat dit zich zal voortzetten. Het wonderlijke is dat we eerst de geluiden hebben gekregen van andere oosteuropese landen, dat als men het Navopakt zou opheffen ook het Warschaupakt zou kunnen verdwijnen. Maar nu krijgen we de grote moeilijkheid – zijn deze twee bondgenootschappen in staat om samen te gaan onderhandelen?

Terecht heeft u gesteld dat de buitenlandse politiek van een land voornamelijk wordt bepaald door zijn nationale belangen. Ik geloof dat dit de grondoorzaak vormt voor de huidige desintegratie van de Navo.

Zolang die Navo natuurlijk bijeengedreven werd door het gemeenschappelijk gevaar was men verre van deze desintegratie. Zodra dit gevaar minder zwaar werd ingezien gingen de eigen belangen die uit elkaar gingen lopen, op verschillende punten zwaarder tellen, en daardoor kreeg men vanzelf een uit elkaar lopen van gedachten. U heeft juist gesteld dat Rusland en Amerika van mening zijn dat ook Vietnam in deze richting werkt. U heeft uiteengezet dat Rusland het wel plezierig vindt dat Vietnam de Amerikanen bezig houdt, zo dat ze een groot deel van hun macht daar moeten inzetten.

Dit zou ook weer kunnen leiden tot een verzwakking van het bondgenootschap in Europa. Aan de andere kant meen ik te hebben kunnen bespeuren dat de Russen het betreuren, dat de Amerikanen hier een bijzonder grote ervaring opdoen in het bestrijden van deze bevrijdingsoorlogen.

U heeft terecht opgemerkt dat natuurlijk de ontspanning en ook de bruggenbouw voortgang moeten vinden. Maar dat daarvoor de offers die men zou moeten brengen, zoals die dan worden voorgesteld, offers zijn waar we nog lang

niet aan toe zijn. De zaak moet nog beginnen en voortgaan uit een bepaalde krachtsverhouding. Dat de andere partij tot die ontspanning komt en deze ontspanning handhaaft, is uitsluitend gelegen in het feit dat hij weet dat deze bepaalde macht daarachter staat. Daarom vind ik het zo juist dat we deze lezing hier hebben gehouden omdat hoe langer hoe meer zich symptomen voordoen waarbij de wens de vader van de gedachte wordt. Mijns inziens gaat men uit van een fout beginsel, omdat men zich dan gaat baseren op wat de anderen zich zouden voornemen, wat de plannen zijn van die ander. Dit is altijd, gezien uit een militair oogpunt zeker, een verwerpelijk uitgangspunt geweest. Men moet niet uitgaan van hetgeen men de andere als intentie toedicht, want men weet niet wat achter die voorhoofden schuil gaat, maar men moet uitgaan van de mogelijkheden die hij heeft en de middelen die hem ter beschikking staan om op een gegeven moment te kunnen optreden.

Er zijn meer van deze ontspanningen geweest en deze zijn altijd weer geëindigd in een bepaalde crisis. En al deze crises zijn opgelost door een krachtadig standhouden, ik wijs op Berlijn, op Cuba – president John F. Kennedy zei dat elk projectiel op Amerika neerkomend beschouwd zou worden als te zijn afgeschoten uit de Sovjet Unie. Dit dreigement heeft de ander doen inbinden.

Met alle bevordering van de ontspanning en de bruggenbouw zou men de kracht die men heeft niet mogen aantasten. Men moet uit deze kracht gaan praten en wanneer men lang genoeg heeft uitgewisseld op economisch en op cultureel gebied waardoor ten minste een beter wederzijds begrip is ontstaan, waardoor het praten weer gemakkelijker wordt, dan zou men kunnen geraken tot een evenwicht van krachten op een lager niveau. Op den duur zal men dan kunnen komen tot het doel waar we allen naar streven, de ontwapening.

Maar ik voorzie, dat daarvoor nog wel tientallen jaren, zo niet langer voor nodig zullen zijn.

Een enkel punt zou ik nog willen zeggen. Dit is de kwestie China. China is een volkomen vraagteken. Niemand weet wat er precies gebeurt; niemand weet wat er uit kan komen. Nu is daarbij, naar mijn mening, het dubbele gevaar dit – de Russen kunnen twee kanten uitgaan – zij kunnen zeggen:

het is mogelijk dat wij naar een konflikt toe moeten groeien van China. Ik zie dat niet direkt, want het blijven beide communistische landen. Onderwijl kan door de desintegratie van de westelijke bondgenoten daarmee op een gegeven moment het zover komen dat de Russische invloed in Westeuropa zo groot wordt, dat Rusland zijn kans die hij daarmee krijgt om dit Europa onder zijn invloed te brengen zal willen volvoeren, voordat hij de kans heeft aan de andere kant tot een konflikt te komen.

Ik wijs ook op dit punt omdat dit helemaal niet zeker is wat eruit het Chinese vraagstuk te voorschijn komt. Maar ik meen te moeten opmerken dat het belangrijkste van deze avond is, dat wij enige tegenstroom hebben gegeven tegen diegenen die zeggen dat wij maar allerlei offers en verminderingen moeten aandragen om daarmee te bereiken dat de andere partij dit ook zal gaan doen. Dan zijn we op de foute weg.

Ik hoop dat deze avond daarbij een bepaalde rem heeft aangelegd.

Ik dank u zeer voor wat u vanavond in ons midden heeft willen neerleggen.

Ik dank de debaters voor de verlevendiging. Ik wou hiermede gaarne deze avond sluiten.